

מכות י

שווערד

1. ספר אוהב ישראל - פרשת מסעי

ואת הערים אשר תתנו ללויים את שש ערי המקלט ועליהם תתנו ארבעים ושנים עיר גו'. בהעיר לב להבין ולדעת יש לרמז בזה, כי מצוה זו נוהגת בכל זמן כי התורה נצחית וע"כ אפילו בזמן הזה יש לה שייכות והוא תיקון למכה נפש בשגגה. ר"ל מי ששגג בחטאים ועונות ומשחית את נפשו הוא יעשנה. ר"ל שיעשה תיקון זה בקבלת עול מלכות שמים באהבה שלימה ובמס"נ גדול באמת בכל לבבו להש"י בהשש תיבות שמע ישראל כו'. והמה בחי' שש ערי מקלט. ועליהם תתנו מ"ב עיר, הוא בחי' פרשה א' של ק"ש שהוא ואהבת שיש בה מ"ב תיבות. והיינו קבלת אהבתו ית' ותורתו בכל לב ונפש. וע"י המס"נ באמת בכל לבבו לקבל עליו עול מלכות שמים. וע"י קבלתו באמת אהבת הש"י בכל לבבו בזה נתכפר לו על שהכה את נפשו בשגגה. ...

2. ריטב"א על מכות דף י/א

מביאין להם כהנים לויים וישראלים. פי' הר"ם הלוי ז"ל לפי שיש בהם מדת ענוה ורחמנות ולא יהיו שופכי דמים וגם לא ימסרו את הרוצח ביד גואל הדם א"נ אם הוצרכו לסמוך שם ב"ד שימצאו שם כשרים לסמוך:

3. ריטב"א על מכות דף י/א

מגלין רבו עמו. פי' ואע"פ שיש ישיבה בערי מקלט שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד כדאמרינן במס' ע"א:

- עיון יעקב: דוקא רבן המיוחד לנ לבדו, משא"כ כשיש לרבו גם תלמידים אחרים

- תרומת הדשן סימן מ [דיני ת"ת ומורא רבו ואיסור הוראה]

שאלה: תלמיד רוצה לצאת ממדינתו, ללמוד תורה לפני רב אחד שהוא בוטח שיראה סימן ברכה לפניו, ויזכה בתלמוד ללמוד הימנו, ואביו מוחה בו בתוקף. וא"ל, בני אם תלך לאותה מדינה שהרב שם, תצערני עד מאוד, כי אדאג עליך תמיד, ח"ו פן תהא נתפש, או יעלילו עליך כמו שרגילים באותו מדינה. מה יעשה תלמיד ישמע לאביו, או ילך כחפצו ללמוד תורה? תשובה: יראה, דאין צריך לשמוע כה"ג לאביו, וראייה מהא דאמרינן פ' מי שהוציא אוהו /ערוכין מזו ע"א/: כשם שמתמא בח"ל, כך מתמא בבית הקברות, ומוקי ליה התם בבית הפרס דרבנן, ומתמא לישא אשה וללמוד תורה, אמר ר' יודא: אימתי? בזמן שאינו מוצא בארץ ללמוד, אבל מוצא בא"י ללמוד לא, ר' יוסי אומר: אפי' מוצא ללמוד, הולך לח"ל, לפי שלא מן כל אדם זוכה ללמוד, ומעשה כו'. ופסק התם רבי יוחנן: כר' יוסי ומוכה באשירי פ"ב דכתובות, דלאו דווקא לטמאות בח"ל, אלא ה"ה בבית הפרס דרבנן, נמי שרי בשביל ת"ת. ואלו בפ"ק קדושין /דף לא ע"ב/ אמרינן: רב אסי הוה בעי לצאת לקראת אביו מא"י לחוצה לארץ, ושאל לרבי יוחנן אי שרי, אי אסור, א"ל רבי יוחנן: לא ידענא. אלמא לצאת לת"ת, אע"פ שמוצא ללמוד תורה במקומו, עדיף מכיבוד אב ואם, שהרי יעקב אבינו לא נענש על כיבוד אב ואם, כל אותם שנים שלמד תורה בבית עבר /שם ועבר/. וכיון דקי"ל כר' יוסי, דלא מן הכל אדם זוכה ללמוד, א"כ הכל בכלל ת"ת הוא. ואין נראה לחלק, בין כיבוד אב ואם, בין מה שאביו מיהא בידו, ושמצערו כמה שעובר על צוואתו /שם צ"ל: צוואתו/ דהא תרווייהו מצות עשה שוה ניהו, כבוד ומורא. ועוד דאמרינן בפ"ק דיבמות /דף ו' ע"א/: יכול אמר לו אבא היטמא, או שאמר לו אל תחזיר, יכול ישמע לו, ת"ל איש אמו ואביו תיראו: ונראה דלאו דווקא טומאה דאורייתא, אלא אפי' טומאה בבית הפרס דרבנן, דאיכא נמי לאו דלא תסור, כי היכי דלא מפליג, תלמודא התם, בין לאווין דשבת דחמירי, ובין שאר לאווין דלא חמירי. והיינו טעמא הואיל ואמרה תורה כולכם חייבין בכבודי, כלומר מורא למעלה ממוראיכם, א"כ כל האי סוגיא אפי' קלים הם, דוחים כיבוד אב ואם ומורא, דבכל איסורים אפי' דרבנן איכא מורא שמים, אם פורש מהן. ולענין לצאת לת"ת לפני רב שזוכה ממני /צ"ל ממנו/ ללמוד תורה, שרינן לעיל טומאה דרבנן, אלמא עדיף ממורא דאב ואם.

4. מהרש"א על מכות דף י/א

מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון ואר"י הרב שגלה מגלין ישיבתו כו'. והכא לא קאמר כה"ג שלא ישנה אדם אלא מפי הרב שהוא הגון כדאמרינן ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' וגו' אם דומה הרב למלאך יבקשו תורה מפיהו ואם לאו כו' משום דמסיק בפ' אין דורשין דגדול יכול ללמוד אפילו מרב שאינו הגון כמו ר"מ שלמד מאחר וק"ל:

5. ספר בניהו בן יהוידע על מכות דף י/א

שם אמר ר' יוחנן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו. דקדק מהרש"א אמאי לא קאמר הכא מכאן שלא ישנה אדם מן רב שאינו הגון כדנקיט גבי תלמיד שגלה, ומה שתיירן דוחק דודאי לא ימצא חכם כרבי מאיר דלא חש להא אלא תוכו אכל קליפתו זרק. ונ"ל בס"ד דמה שאמרו תלמיד שגלה מגלין רבו עמו הם דברי תנא דברייתא, ושפיר יש לומר למידן דבר מדברי התנא, אבל רב שגלה מגלין ישיבתו עמו הם דברי רבי יוחנן שהוא אמורא, ואין דרך להוציא הוכחות לעניינים מדברי אמורא דאמר מלתא מסברה דנפשיה. ועוד נ"ל בס"ד דדבר זה דאין לשנות לתלמיד שאינו הגון אתמר בחולין דף קל"ג ע"א משמיה דרב דאמר כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם, ועוד אמר כאלו זורק אבן למרקוליס, ואתא רבי זירא למייתי סיעתא לדברי רב מדברי הברייתא וחודש קמשמע לן בזה לסיועי לרב, אך דבר זה שלא ילמד אדם מן רב שאינו הגון אתמר בחגיגה דף ט"ו ע"ב משמיה דרבי יוחנן עצמו ויליף לה מפסוק [מלאכי ב' ז'] כי שפתי כהן ישמרו דעת וכו', ולמאי יצטרך תלמודא למילף מילתא דאמר ר' יוחנן מן דברי רבי יוחנן, הלא אדרבה האי מלתא אמרה רבי יוחנן גופיה ודייק לה מקרא ופשוט: [עוד נ"ל בס"ד אם יצטרך הרב לגלות אחר תלמידו ודאי גרעון גדול איכא בזה להרב ולהכי שפיר משיא לו עיצה טובה שלא ילמד לתלמיד שאינו הגון כדי שלא יתבזה, אבל התלמידים גולין ונגררים אחרי רבם למקום שגלה אין זה בזיון וגרעון לתלמידים אלא רבותא וחשיבות להם לרדוף אחד לימוד תורה, וכמו שאמר התנא [אבות פ"ד] הוי גולה למקום תורה, ולכן לא נקט תלמודא עיצה זו לתלמידים:

6. ריטב"א על מכות דף י/א

מנין לדברי תורה שהן קולטין. פ"א קס"ד דבעי לומר שבית מדרשו קולטו ואם הרגו שם גואל הדם נהרג עליו כאלו הרגו בעיר מקלט:

7. ספר בניהו בן יהוידע על מכות דף י/א

שם כי הא דרב חסדא הוא יתיב וגריס בבי רב. מקשים אמאי הביא הוכחה לזה מדור האמוראים חכמי התלמוד, ולא הביא הוכחה מדוד המלך ע"ה דקדים טובא דהוה ליה כהאי גוונא כנזכר בשבת דף למ"ד ע"ב, שהיה יושב ביום שבת וגורס בתורה ולא הוה יכיל מלאך המות למקרב ליה עד שעשה לו סיבה להשתיקו מדברי תורה ויכיל ליה, שמע מינה דברי תורה קולטין ממלאך המות, ובשלמא מן עובדא דרבה בר נחמני דהוה ליה כהאי גוונא כנזכר במציעא אין להקשות דמאי רבותא דעובדה דרבה בר נחמני מעובדא דרב חסדא דתרווייהו חשיבי בזמן אחד אך מעובדא דדוד המלך ע"ה דקדים טובא היה לו להוכיח. ונ"ל בס"ד דעובדא דרב חסדא אית ביה רבותא טפי דהיה בדורות אחרונים ועם כל זה דברי תורה קלטו, אבל דוד המלך ע"ה היה נביא ורבן של כל בעלי רוח הקודש והיה אחד משבעה כורתי ברית אין כל כך רבותא בתורה דיליה אם קלטו ממלאך המות, דיש לומר אין דברי תורה קולטין אך כאן בצירוף זכותו ומעלתו של דוד המלך ע"ה קלטו דברי תורה ממלאך המות. ועוד נ"ל בס"ד דיש לומר דוד המלך ע"ה דמלך דינו כרבים והוה ליה תורה של צבור ולכך קלטו מה שאין כן תורה של יחיד. אי נמי הוה אמינא הא דדוד המלך עליו השלום שאני שהיה הענין ביום שבת וגם בארץ ישראל ולכן צירוף זכות קדושת א"י וקדושת שבת הגינו וקלטו דברי תורה ממלאך המות:

8. ספר חסידים - סימן תתקמ

יש אדם מצליח בלימודו כשהוא עוסק לבד יותר ממה שהיה לו חבר, לכך נאמר (משלי ה יז) יהיו לך לבדך. ויש מי שמצליח יותר [כשלומד אצל הרב] אלא שהרב גאה ולא יודה על האמת או הרב כעסן שמא יעניש או מתבייש ומצער כשהוא אינו יודע להשיב, או אינו הגון, וכן חבר או רב שצריך לרדותו או לנדותו או בושט לעשות לו, מוטב שילמוד לבדו פן יחנף לרבו או לחבירו, ועל כולם אמרו (שם כג א) בין תבין את אשר לפניך:

- עיין בספר שערים מצ' בהל': דבזה"ז ספרים המלמדים, ולכן אין איסור ללמוד לבדו

9. ספר פנים יפות על במדבר פרק כד פסוק ה

ויש לפרש ... ואמר יזל מים מדליו ע"ד שאמרו חז"ל [מכות י]. **מתלמידי יותר מכולם שיותר מה שהוא משפיע לתלמידיו משפיע עליו השי"ת חכמה יתירה,** וזה הענין שאמרו חז"ל [אבות פ"ה, מ"א] **איזהו חכם הלומד מכל אדם שע"י שהוא משפיע לתלמידיו נעשה צנור ומקבל חלק כולם,** וכבר כתבנו בזה בפסוק [בראשית כד, א] וה' בירך את אברהם בכל, ומדמה אותו לזריעה מועטת שגדל ממנו כהנה וכהנה וזה הוא וזרעו במים רבים:

10. שו"ת חיים שאל חלק ב סימן כה

כתב הרב מהרח"ו ז"ל דמי שהרג ועתיד למיפק מיניה זרעא מעליא הקב"ה עושה שלא ימצאו עדים ולא יהרגו לרוצח ויצא לאור זרע קדש ממנו

- [ועוד עיין בשעמצכה"ל סנהדרין לז: דכשעושה תשובה מסבב הקב"ה שלא ימצאו עדים]

• ספר פרדס יוסף על ספר שמות פרק ב פסוק יב

[לט] ויפן כה וכה (ב, י"ב). רש"י ראה מה שעשה לו בבית ובשדה, ולפי פשוטו כמשמעו וירא כי אין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר. וכתב בספר אשכול ענבים [שמות דף ט"ז ע"ב ד"ה ויפן] עפ"י דברי האריז"ל (בנח ט, ו) שופך דם האדם באדם דמו ישפך דנכפל אף כי בודאי נתחייב הנהרג מיתה, אך כיון שהנהרג היה יכול להוליד בנים לכן נהרג הרוצח. והקשה לו תלמידו ר' חיים ויטאל ז"ל התרגום דישוד דמא דאנשא בסהדן ולא פירש כנ"ל אדם בתוך אדם. **והשיב לו דאם הורג למי שעתידי לצאת ממנו בנים מזמין ה' עדים שיראו המעשה כדי שיהרג, וכשאין ראוי לצאת ממנו בנים אז אין מזמין עדים כי גברא קטילא קטל...**

11. ספר פרדס יוסף על ספר שמות פרק כא פסוק א

ובכלי חמדה (משפטים אות ו) קיים הרדב"ז לרש"י (בפסוק י"ג) וגמ' [מכות י ע"ב] משל הקדמוני [שמואל א' כ"ד, י"ג] שנים הרגו אחד בשוגג ואחד במזיד וכו', ולכאורה קשה כיון דהנהרג עתה נתחייב מיתה וא"כ גברא קטילא קטל ואמאי חייב גלות, ואי משום דמוכה דהרג קודם בשוגג הא בדיני נפשות לא מהני אומדנא ואפילו מודה שהרג אינו גולה:

אך לא קשה דגולה ע"י הריגתו של עכשיו, ונהי דמוכח שהנהרג היה חייב מיתה מכל מקום בדיני נפשות צריך עדים והתראה וכאן לא היה זה, וההורגו במזיד חייב מיתה ובשוגג גלות, אך בשמים חושבים זה לכפרה על הריגת הראשון כיון שזה שנהרג עתה גברא קטילא...

12. פירוש הריב"א על שמות פרק כא פסוק יג

וצריך לומר אותו שנופל על חבירו ואוחז סכין והורגו דאם לא כן לא נתקיימה בו מיתת סייף שנתחייב בה ודוקא דרך ירידה דאי דרך עליה לא מחייב כדנפקא לן מן ויפול עליו וימות כפ"ח, עוד פרש"י כאן נמצא זה שהרג שוגג גולה וכו' ואין לומר שחייב ב' גליות דהא גברא קטילא קטל... [כל' ולכן מכפר גלות פעם א', דבאמת אינו חייב ב' גליות]

בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו

13. מהרש"א על מכות דף י/ב

בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו כו'. עיין בזה במפרשים ואענה גם אני חלקי דלא קאמר שמוליך אותו הקב"ה אלא מוליכין אותו והוא ע"פ מה שכתבנו בכמה מקומות **שכל מחשבה ודיבור ומעשה האדם הנה הוא בורא לו מלאך לפי ענינו אם לטוב אם לרע** וע"כ אמר בדרך שאדם רוצה לילך שהרשות בידי האדם ממנו ית' ב"ה שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים **אבל כפי רצונו ודעתו של אדם מוליכין אותו אותן המלאכים הנבראים מאותו רצון ומחשבה אשר בו** ומייתי ראייה מן התורה דכתיב לא תלך עמהם שא"ל הקב"ה כן וכתיב קום לך אתם וגו' שרצונו ודעתו הרעה לילך אתם הביא ששלח לו הקב"ה מלאך כרצונו ומחשבתו שא"ל קום לך אתם ואמר דכתיב אנכי ה' אלקיך מלמדך להועיל וגו' כי כל מצותיו ית' ב"ה אינו מלמדך רק להועיל ולטוב לך אבל מדריכך הוא מלאך שאתה מדריכו בדרך זו תלך כפי דעתך ורצונך ואמר דכתיב אם ללצים הוא יליץ וגו' ר"ל אם ללצים הוא מוסיף לו לץ דהיינו מלאך כפי ליצנותך ואם לענויים הוא יתן חן לעצמו מלאך של חן נגדו ית' ב"ה:

• תנא דבי אליהו זוטא פרק ג

(בילקוט גרס ולא עוד אלא) ...אם עושה אדם את עצמו צדיק ולדבר אמת מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו בדרך צדיקים ומדבר אמת ואם עושה אדם את עצמו רשע ולכחש ולדבר שקר מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו בדרך רשעים ומכחש ומשקר ואם עושה אדם את עצמו לנהוג במדה בינונית מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו בדרך מדה בינונית ואם עושה אדם את עצמו חסיד לסבול את הכל מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו בדרך חסידים וסובל את הכל

• ספר צדקת הצדיק - אות סד

פעמים שרואה בבירור שהשם יתברך מסייעו ומסכים עם מעשיו, עם כל זה אינו ראייה כי מעשיו ישרים באמת, ועל זה נאמר (ישעיה מ"ח י"ז) **מדריכך בדרך תלך ודרשו חז"ל** (מכות י' ע"ב) **בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו**. [ואמר בדרך דרצה לומר בספר משלי דרך התורה כמו שכתבתי לעיל (אות מ"ח), כי אין השם יתברך מסייע אלא כשהוא על פי דעתו הולך בדרך התורה. ומה שלמדו מבלעם גם לפי דעתו של בלעם כפי סיטרא דיליה היה דרך זה ישר לו כפי מה שהוא, ומובן]. **הלא תראה באליהו שאמרו ז"ל (סנהדרין קי"ג.) שהיה קשה לפניו יתברך עצירת הגשמים ואף על פי כן אמר לו לאליהו** (מלכים - א י"ז ג') **לך ונסתרת וגו' ועזרו להסתר** מפני אחאב בדרך נס ואילו היה אחאב מוצאו היה מכריחו לבטל כמו שהיה אחר כך וכמו שעשה יהורם לאלישע: **ועל זה נאמר (דברים ל' י"ב) לא בשמים הוא** ואף על פי שעזרו לר' אליעזר בדרך נס להראות שהדין עמו לא סמכו על זה (בבא מציעא נ"ט ע"ב) שחשבו שהוא מפני שהוא רוצה לילך בדרך זה. וזה היתה גם כן התלוננות בני ישראל (במדבר י"ז ו') אתם המיתם את עם ה', אף על פי שראו הפלגת הנס באבדם, מכל מקום חשבו על זה כי לא בשמים הוא ואין לסמוך על זה שהדין עם משה ואהרן נגד קרח ועדתו, רק אתם רציתם לילך בדרך זה וזכותכם גדול ולכן המיתם וגו':